

O'zbekiston adabiyoti va san'ati



ЎЗБЕКISTON АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta

1956-yil 4-yanvardan chiqq boshlagan

2004-yil, 6-avgust

No 31 (3757)

XII ИСТИҚЛОЛ ЙЎҚЛАМАСИ ИЖОД ВА МАҲОРАТ МАКТАБИ

нук маҳорати», «Қўғирчоқ театри актёрлик мактаби»...

ум» спектакли фундаментализм ва экстремизмнинг жирканч мақсадлари...

Давоми бешинчи бетда.

Мамлакатимизда олиб бўрилатган маънавий-маърифий ишловларда...



Сўнги йилларда институтимизда илк бор «Режиссура», «Хорижий театр тарихи»...



СИЗНИНГ ШАЪНИНГИЗ

Ватан посбонларига Қўлга олмоқ-чун бир юлғич, қаллобни, Ёки бир муттаҳан, ўғри, қазобни...

ТЕРРОРЧИ

Одам саналарнинг балки қай бир чоқ, Энди эса, афсус, сен бир қўғирчоқ...

МИРҲУЛАТ МИРЗО

ЎЗУВЧИЛАР УЮШМАСИДА

Роман ҳар қуни ҳам ёзилвермайди. Бинобарин, бу жанр адабиётнинг қўламини, даражасини белгилайди...

Бизни оқ ювиб, оқ тараган она-Ватанин севмоқ ва асрамоқ муқаддас бурчимиздир. Ватан бу халқимиз, миллатимизга Оллоҳ томонидан...

миллатимиз, давлатимизга хос ғурур билан, ўзини қамситмаган ҳолда мустақиллигимизни мустаҳкамлашга...

ЯНГИ РОМАН МУҲОКАМАСИ

зоқбой Йўлдошев, — одамларнинг эстетик дидлари шаклланаётган бир пайтда танқидчилар ўйлаб топан қилинлардан...

ВАТАНИН СЕВМОҚ ВА АСРАМОҚ КЕРАК

барча ватандошларимиз қатори юзлаб ижодкор адилбалиримиз юрагини ҳам зирқиратиб юборди.

рифат билан енгиб келган, ўз илми, иймон нури, салохияти, маданияти билан бутун дунёга нур улашиб келган халқнинг, яратувчи, бунёдкор аж-додларимизнинг давомчиларимиз.

«ГАЛЛАБАНК» ХАМКОРИНГ БУЛСА, ХИСОБДАН АДАШМАЙСАН!

СИНОВ ДАМЛАРИ

Эзгулик ва ёвузлик ўртасидаги кураш бугун пайдо бўлиб қолгани йўқ. Маърифат ва жаҳолат ҳеч бир замонда ҳам мурося қилган эмас.

ОЗОД ШАРАФИДИНОВ

ИНСОНИЯТНИНГ БУЮК ВАКИЛИ

Талас тоғларининг этагида жойлашган мўъжазгина тоғ қишлоғи — Шакарда тугилиб воғга етган қирғиз йигити Чингиз Айтмов ўз истеъдод дид билан бутун дунёни забт этган адабидир.



Машриқда ҳам ўзининг мухлислариغا эга. Бинобарин, юз миллионлаб иттиҳонларнинг қалбига кира олган бу адиб уларнинг дунёқарашларига ҳам, яшаш қўғирчоқларига ҳам чуқур таъсир қўрсатган.

ИСТИҚЛОЛ МУШОИРАСИ

Андихон шаҳридаги Мухаммад Юсуф номи вилоят болалар кутубхонасида Мустақиллигимизнинг 13 йиллигига бағишлаб адабий анжуман ўтказилди.

УНИМАДАРГА ОДИМ КЕЛИШИ МУМКИН?

Инсон ҳаёти, у қайси касб, қайси ла-возим эгаси бўлмасин, албатта, маҳалла билан боғлиқ бўлади.

Маҳалла аҳил бўлса, маҳалла бошида ташаббускор, фидойи, кўзи тўқ, обрў-эътиборли кишилар турса, тарбия муам-моларини, бошқа масалаларни биргалик-да, ақл-идрок билан ҳал қилиш мумкин.

МУҲАРРИР МИНБАРИ

Бу мактабнинг ўзи-га яраша талаблари, имтиҳонлари ҳам бор. «Дом» да эшикка шовқин-сурон кўтарилса, тўйғундан аста муралаб кўйиб, бемалол яшайвериш мумкин.

Давоми иккинчи бетда.

Давоми иккинчи бетда.

Боши биринчи ботда.

Шу муносабат билан Москвадаги "Воскресенье" нашриёти "Чингиз Айтматовнинг кемаси" деган номда катта китобни босмадан чиқарди...

гизнинг факулдада истеъдодли адиб эканини тасдиқлади. Гап шундаки, баъзан муаллиф бор кучини биринчи асарига сарфлаб қўяди-ю, кейин дами чикиб кетган пуфакдек бўлашиб қолади...

ИНСОНИЯТНИНГ БУЮК ВАКИЛИ



Боши биринчи ботда. Чингиз Айтматов ва унинг асарлари муҳофизат қилувчилари билан биргаликда китобнинг нашриётчилик ҳақидаги кўрилушида ва кўрилушида бўлиб, боши биринчи ботда.

Китоб бир неча қисмдан иборат. Бу қисмлар китобнинг илк саҳифасида "Навр ва публицистика", "биографик материаллар", "ҳужжатлар, фотосуратлар ва тасдиқотлар" деб белгиланади...

одамлар интиқиб кутиб оладиган ва уларни ўқимаса уят бўладиган адиблар сирасидан эди. «Биринчи кутуви», «Аливидо, Гулсари», «Момо ер» каби асарлар, улардан кейин эълон қилинган «Оқ кема» қиссаси Чингизни ёзувчиларнинг энг олдинги қаторига олиб чиқарди...

масига барабар тасвир қилдиган, уларнинг ҳаммасини ўқитиладиган ва ҳаракатга чорлайдиган асарлар бўлди. Китобда жуда кўп фотосуратлар берилган. Улар шунчаки китобни беэзаф учун киритилган эмас...

Китоб Луи Арагоннинг "Мухаббат ҳақидаги дунёдаги энг гузал қисса" деган мухтастар маколаси билан очилади. Бу макола кенга хозир олис тарихга айланган қолган ўтмиш кунларини эслатади...

ди. Бу асарларнинг ҳаммаси замон муаммоларига бағишланган бўлиб, гоётда ўткир фикрлар ва қарашларни олға сурарди. Адибнинг кейинги икки асари янада юксак фазаилатларга эга...

Узбекистон Президенти Ислам Каримов шу йил 27 июл куни эълон қилинган табригиде Чингиз Айтматовга мурожаат қилиб, «Сиз жаҳоннинг кўпбало мамлакатлари, жумладан, Узбекистонда юксак обрў-эътибор ва катта ҳурматга сазовор бўлгансиз...

ТЕРАН ТОМИРЛАР

баҳоланган. Бундан ташқари, у Абдулла Қодирий, Ойбек, Ғафур Ғулوم, Абдулла Қасимов каби буюкларнинг илҳами билан бир каторда, Саид Аҳмад, Улмас Умарбеков, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов каби атоқли адиб ва шоирларимизни ҳам юксак қадрлайди...

зантиё ўз вақтида славян халқлари тақдирини қандайдир қадрида қандай рол ўйнаган бўлса, ўзбеклар ҳам Марказий Осиё халқлари тарихида шундай рол ўйнаган, дея хайқирди.

Албатта, бу ўринда мен «Чингиз Айтматов ва ўзбек адабиёти» деган мавзуда тадқиқот ёзмакчи эмасман. Агар шундай иш қилинадиган бўлса, аллақачон у бир неча жилди китоб бўлар эди.



Ушбулар қадами етган ҳовли. Ушбулар қадами етган ҳовли. Ушбулар қадами етган ҳовли.

Унинг бу хайқирғи уша машъум кунларда ҳар бир ўзбекнинг қаддини ростилаб олишига, бошини мағрур қўтариб юришига ёрдам берган эди. Ўзбек халқи Чингизнинг бу хизматларини ҳеч қачон унутмайди. Еки машъум ўш воқеаларида ҳам Чингиз бир қатор ўзбек адиблари билан бирга ўша жоқароликнинг марказида туриб, уни бостиришга ҳисса қўшди, каттароқ қирғинларнинг олдини олишга ёрдам берди. Шунинг учун ҳам ўзбеклар Чингиз Айтматовни нафақат ўзининг адибидек, балки ўзининг фарзандидек чин қоракдан ардоқлайди.

Китобга қайтайлик. Унда ўзбекларнинг адибига бўлган эҳтирими ва доимий қизиқиши жуда яхши акс этган. Шу миннатдорликнинг далили сифатида айтиш мумкинки, китобга ўзбек адабиётшунослари ва файласуфларидан бир гуруҳнинг мақолалари киритилган. Жумладан, кўпдан бери Чингизни ижоди бўйича тадқиқот олиб борувчи адабиётшунос Паризод Мирзахождеванинг «Чингиз Айтматовнинг миллий антропологияси» мақоласи, таниқли файласуф Кўчкер Хоназаровнинг «Инсоният фарзанди», Омонулло Файзуллоевнинг «Касандра тамгаси» романида илмий фантастика, Саид Умировнинг «Сайёра қўламини фикрлайдиган адиб» мақолалари эслаш мумкин.

УШУЛАР ҚАДАМИ ЕТГАН ҲОВЛИ

Ёз чиласи кунлари Пахтаобод туманига бордим. Мақсадим Қўшни Жалолободга ўтиш ва бу ерда, айтишларича, Соҳибқирон Амир Темур номи билан боғлиқ бир тарихий тепалик бор экан, шунини кўриб қелиш эди.

Сентябр ойининг охирилари эди. Ғафур Ғулум, Ҳамид Олимжон, Уйғур, Собир Абдулла, Сайфиллар Усмонов ва таниқли кўшиқчи Қўқон Қишлоққа келишди ва Мулла аканинг мехмонхонасида бош мехмон — Усмонов ақони қутишди. Мулла ака эса дўсти Ҳабибий билан хизматда. Андижонлик шоир узоқларни Улфат, Анисиллар ҳам етиб келишди. Ахбойи мехмондорчилик, факулдада самимий суҳбат бошланди.

Мулла Мухаммадхон ака деганимиз кўчи очик, мехмондўст, шоирлар мулоқоти бўлиб, шоир Ҳабибийнинг бирига ўсган қадрдон дўсти эди. Пахтаобод туманининг марказида Қўқон қишлоқ деб юрилади. Ҳабибий домла Қўқон қишлоқда таваллуд топганлар. Устозлари шоир Қори Зокир ҳам шу қишлоқда туғилди, шу ерда вафот қилган. Иқовларнинг ҳам ижод бўлуқлари Қўқон қишлоқнинг хавоси тупроғидан маъж урган.

Уша куни Мулла аканинг хонадониде тарихга битилса арзийдиган адабий гуруҳ бўлган. Ғазалонлик, гоҳ ақсия, музика ва ашула, халқимизнинг халқ меҳнати туйғулари бунёд этилаётган буюк суфурчи иншооти ҳақида кўтаринки руҳига гаплар... Мезбон акаимиз эса ёнардида дўсти Ҳабибий билан югуриб еладилар, севинчилари ичига симгайди.



Ушбулар қадами етган ҳовли. Ушбулар қадами етган ҳовли. Ушбулар қадами етган ҳовли.

«идора» ёнбошидаги чорроҳ ҳужра шинам қилиб қилинган ва азиз мехмонлар учун дам олиш жойига айлантдирилган. Мулла аканинг ҳушфеллиги, баргирек, доимо дастурхони очик, шу билан бирига шериати илм-фан муҳофизатчиси бўлган сабаб, ҳужрага марказдан канал хизматида келган олиму шоирлар, санъаткорлар тез-тез келиб туришган, гурунг қилишган.



Ушбулар қадами етган ҳовли. Ушбулар қадами етган ҳовли. Ушбулар қадами етган ҳовли.

Уларнинг андижонлик қадрдонлари — шоирлар Улфат (Имоиддин Қосимов), Анисий (Абдуллаҳад Азизов), Хуррам (Абдулҳамид Абдуразоқов), Сайфий (Абдуваҳҳод Отажонов) ва ёлғина Боқир (Амонилло Валихонжовлар, шериати мухлислари Қосимжон Охунов, Солижон Восилжон, Саидхон Шаҳобиддинов, Аҳмад Рафиқ Камбаров, гоҳида камини ҳам Андижондан тез-тез Қўқон қишлоққа бориб туришар, Мулла аканинг уйда туғилганини адабий гурунг қилишар эди. Ҳабибий туйғулари академик шоир Ғафур Ғулум ҳам газал шайдоси Мулла ака билан қадрдонлашиб кетган эди.

Ғулумга нисбатан бундай лутф қилишининг ўзи бўлмади, албатта. Уларнинг қадрдонликлари шунча бўлганки, Мулла аканинг укалари вафот қилганда Ғафур Ғулум марсица ёзиб юборган.

Мана, шоирлар адиблар қадани етган хонадон, шундоққина туман марказининг ўзиде. Кенг ҳовли, этапи ва атрофда турли мевагли дарахлар, ҳовли саҳни гулзор.

Қўқон қишлоқдаги Мулла ака хонадонидеги хотира ўтиришининг сўнгиде шифоқор шоир А.Ҳамдамов шундай деди:

«ЭДА НЕТИВ ТОПГАЙ МЕНКИМ...» гандек бўлишини қандай тушуниш мумкин? Дарвоқе, уларнинг ўзи кимнинг шоғирдиги? Нега шоғирдлар тайёрлагани ҳақида кўпириб гапиринмайди? Нега ўши улуг санъаткорларийи ўз шоғирдлари мавзуда кўп гапиринмайди... Устоз шоғирдлик масаласида Фахриддин Умаров ва Хожакбар Ҳамидовлардан ташқари, бундай муносабатни яна қайси хоҳилларимизда кўришимиз?

Ҳамдамов шундай деди: «Мулла ака ҳовлиси улуғлар қадамга гувоҳ. Тақдир тақозоси билан бу воқеа шитироқларининг барчаси ёруғ дунёни тарқатдилар (барчаларини) Оллоҳ раҳматига олган бўлинди. Аммо азиз мехмонлар қадами етган ўша ҳовли — хонадон Қўқон қишлоқда — Пахтаобод тумани марказида ҳамон сақланган, бу ерда Мулла аканинг набиралари бобоси ёқиб кетган чироқни ўчирмай шашмақладилар. Хонадонда бундан 65 йил илгари бўлиб ўтган адиблар гурунги — улуғлар таширфи ҳақидаги хотира эса, оғиздан оғизга ўтиб, ҳамон ёддан чиққан эмас.»

Ушбулар қадами етган ҳовли. Ушбулар қадами етган ҳовли. Ушбулар қадами етган ҳовли.

ТАРБИЯСИЗ ТАРБИЯ...

Ҳой, ўглинг кеча кечқурун қаврада эди, нима, бола керакмасми сенга? "Томимдан чакка ўтади, деб нолитиши биласан, вақт борида тузатиб қўйсанг бўлмайдики?" Мана бу ер неча бўш ётдиби, бори-олити тирак эчки кўйсанг бир куннинг ярайдми? "Ҳой бола, даданг туппа-тузук одам, сентга нима жин урди, сандироклаб юргандан кўра, бир ишининг жиливини тусган бўлмайдики..."

тўйда, баъзи обрўли жанозларда кўринишмаса, бошқа пайт узоқдан ҳам кўра олмайсиз... Тан олиш керак, кўпчилигимиз ўзимиз туғилиб ўсган маҳаллардан йироқлашиб кетганимиз. Ўзимиз ўқиган, таълим олган мактабга охириги марта қолган борганимизни эслаб олмайсиз. Қачонки, бир қавча, фалончнинг фарзанди-я, туппа-тузук хонадоннинг боласи шу ишни қилибдими?" дея ёқа ушлаб тураверамиз. Лекин бундан нима фойда?

Мулладан кўра, кўпчилигимиз ўзимиз туғилиб ўсган маҳаллардан йироқлашиб кетганимиз. Ўзимиз ўқиган, таълим олган мактабга охириги марта қолган борганимизни эслаб олмайсиз. Қачонки, бир қавча, фалончнинг фарзанди-я, туппа-тузук хонадоннинг боласи шу ишни қилибдими?" дея ёқа ушлаб тураверамиз. Лекин бундан нима фойда?

ДОНИШМАНЛИК ВА ХИКМАТ МАНБАИ

Исломи дини донишмандлик ва хикмат манбаидир. У кишилик жамияти ҳаётидаги ҳар қандай муаммони оқилона ҳал этишга хизмат қилади. Тарихдан маълумки, ушбу эътиқодни қабул қилган халқлар дунё маданияти юксалишига катта ҳисса қўшганлар. Жумладан, Урта Осиё минтақаси жаҳонга фан ва маданиятнинг турли соҳаларида буюк алломаларни етиштириб берди. Инсоният тарққоти тарихида ўзмас ис қолдирган мўтабар зоғларнинг асарлари хозирги кунга қадар ўз аҳамиятини йўқотмаган.

Исломи назариясида хуррият инсоннинг ҳаётидаги қуввати ва фаолиятининг асосий манбаи. Бу фикрларнинг ақсарияти нунон ва Урта Осиё файласуфлари қарашларига ўйғун. Абу Наср Форобийнинг ёзишича, инсонлар яратилишидан бир хил, лекин тарбия, муҳит таъсири остида улар ўзгарадилар. Олим бу ўринда тарбияга катта аҳамият беради.

Исломи назариясида хуррият инсоннинг ҳаётидаги қуввати ва фаолиятининг асосий манбаи. Бу фикрларнинг ақсарияти нунон ва Урта Осиё файласуфлари қарашларига ўйғун. Абу Наср Форобийнинг ёзишича, инсонлар яратилишидан бир хил, лекин тарбия, муҳит таъсири остида улар ўзгарадилар. Олим бу ўринда тарбияга катта аҳамият беради.

ИСЛОМ МАЪРИФАТИ

деб тушунилади. Мутақаллимлар хурриятни бир қишининг ўзи хоҳлаган ишни бошқаларга зарар етказмаган ҳолда бажара олиши, деб таърифлайдилар. Бундан инсон қулги истаган ишни қиларивериши мумкин, деган маъно келиб чикмайди. Бордию шундай бўлганида — хуррият эмас, балки бебошлик, тартибсизлик, парокандлик бўлиб қоларди. Чунки инсон хоҳлайдини-йўқини кишилик жамиятида яшайди, жамият аъзолари билан мулоқотда бўлади. Бинобарин, инсон ўз ҳуқуқ ва эркинликларига эга бўлганидек, унда муайян масъулият ҳам бўлиши шарт. Бунда инсон фелъининг ўрни алоҳида.

Фелъ нимами аналтади? Фелъ — аслида инсоннинг ирода қилган ҳар қандай иши, хулқ-атвори, табияти ва одатидир. Яъни инсон иродаси туйғули қилинган ҳар бир иш фелъ тушуничасига қиради. Қалб, майл кўрсатиш ёки инсоннинг ўз қўлида бўлмаган титроқ, эснаш ва жоказолар бундан мустасно.

Ушбулар қадами етган ҳовли. Ушбулар қадами етган ҳовли. Ушбулар қадами етган ҳовли.







